

Наставно-научном већу
Филозофског факултета Универзитета у Београду

Изабрани у Комисију за оцену и одбрану докторске дисертације **„Југословенско-амерички економски односи: заједничка улагања (*joint ventures*), 1967-1991.“** кандидата **Емилије З. Цветковић**, подносимо Већу и надлежним телима Универзитета у Београду следећи извештај:

ИЗВЕШТАЈ О ЗАВРШЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији

Емилија Цветковић рођена је 1995. године у Смедереву, где је завршила основну школу и гимназију као ђак генерације. Основне студије завршила је 2018. године на Одељењу за историју Филозофског факултета Универзитета у Београду, дипломским радом „Маршалов план у југословенској штампи 1947. године“. Мастер студије завршила је на истом одељењу 2019. године са темом „Америчка економска помоћ Југославији (1947-1951)“, за коју је добила награду „Андреј Митровић“ за најбољи мастер рад из области савремене историје. Докторске студије уписала је школске 2019/20. године на Катедри за општу савремену историју, под менторством проф. др Радине Вучетић.

На Институту економских наука у Београду запослена је од 2020. године, на Департману за економску историју и теорију. Од 2022. је у звању истраживач-сарадник на истом институту. Од 2019. године је секретар Департамана за економску историју и теорију при Институту економских наука, а од 2018. године је сарадница Центра за америчке студије на Филозофском факултету у Београду.

Током академске 2024/25. године боравила је на Универзитету Џорџ Мејсон у САД као стипендиста Фулбрајт програма, на одсеку *Global Affairs*, где је одржала гостујуће

предавање „Golden Arches and the (Falling) Red Star: McDonald's in Yugoslavia”. Током 2023. године борила је као гостујући истраживач и на Лајбниц институту за истраживање источне и југоисточне Европе (IOS) у Регензбургу.

Објавила је 11 научних радова у домаћим и међународним часописима и зборницима. Радови из области југословенско-америчких односа представљају језгро њених истраживања: „American economist behind the 'Iron Curtain': John Kenneth Galbraith in socialist Yugoslavia” (*Годишњак за друштвену историју*, бр. 2, 2023, стр. 41-67); „Између економије и политике: Dow Chemical у социјалистичкој Југославији” у зборнику *Наслеђе Андреја Митровића* (Београд: Филозофски факултет, 2024, стр. 245-261); „'Два плана и два маршала' у светлу југословенско-америчких односа (1947-1951)” (*Баштина*, св. 57, 2022, стр. 253-270); „Амерички комитет за помоћ Југославији у борби за наставак економске помоћи Југославији 1947. године” (*Годишњак за друштвену историју*, год. 26, бр. 2, 2019, стр. 69-87).

Објавила је и радове из економске историје, попут „Нови облици економске сарадње са иностранством и (или) самоуправљање: институционални оквири заједничких улагања у Југославији током 1967. и 1968. године” у зборнику *Институционалне промене у економији Србије кроз историју* (Београд: Институт економских наука, 2021, стр. 212-232); „За једнак рад – једнака плата: анализа економских тема у часопису *Женски покрет*” у зборнику *Женски покрет (1920-1938)* (Београд: Институт за књижевност и уметност, 2021, стр. 261-276); „Може бити горе, али неће бити добро: COVID-19 и социо-економски ефекти пандемија у историјској перспективи у свету и у Србији” у зборнику *Црни лабуд у светској економији 2020* (Београд: Институт економских наука, 2020, стр. 29-51, коауторство са М. Миљковићем); „Рађање једне историографије: наслеђе Одбора за економску историју Југославије” у зборнику *Изазови истраживања економске историје у Србији* (Београд: Институт економских наука, 2020, стр. 197-223, коауторство са А. Матковићем).

Ауторка је и радова из области историје Југославије/Србије: „Рецепција ставова Бранка Хорвата о косовском питању у српској штампи крајем осамдесетих година 20. века” у зборнику *Огледи о ратовима деведесетих* (Београд: Грађанске иницијативе, 2024); „Руска грозница и српски лек: пандемија грипа 1889-1890. у Београду и Србији” у зборнику *Куга* (Крагујевац: ФИЛУМ, 2020, стр. 37-57, коауторство са М. Миљковићем); и

публикацију *Мапирање Холокауста: места сећања у Србији* (Београд: Центар за јавну историју, 2020).

Учествовала је на преко 15 међународних научних конференција, међу којима се издвајају: UCSB/GWU/LSE International Graduate Student Conference on the Cold War (Санта Барбара, мај 2025); 5th GSOSSES Conference (Регензбург, мај 2024); Spring Academy Heidelberg Center for American Studies (Хајделберг, март 2024); International doctoral workshop *Microhistories of Socialism and Postsocialism* (Пула, август 2022).

Руководила је пројектом „Мапирање индустријског наслеђа Србије” (мај-јул 2024) на Институту економских наука у Београду и учествовала на пројектима Центра за америчке студије „Америчка историја у учионици: американизација Србије током Хладног рата” (2022-2023) и „Америчка историја у учионици: амерички утицаји на популарну културу и свакодневицу у Србији (1918-1941)” (2021-2022).

Добитница је Фулбрајт стипендије (2024-2025), стипендија Министарства просвете, науке и технолошког развоја за изузетне студенте, стипендија Фондације за младе таленте „Доситеја” и стипендије Фондације Конрад Аденауер (2019-2020). Такође, добитница је истраживачког гранта Председничке библиотеке Џералда Р. Форда (2025).

***

Завршена докторска дисертација под насловом **„Југословенско-амерички економски односи: заједничка улагања (*joint ventures*), 1967-1991.“** има 298 страна. Текст дисертације подељен је на Предговор, Увод, три поглавља и Закључак, уз списак извора и литературе, списак скраћеница и прилоге на крају.

2. Предмет и циљ дисертације

Предмет истраживања докторске дисертације Емилије Цветковић су југословенско-америчка заједничка улагања у периоду од 1967, када су донети први закони којима је овај вид сарадње регулисан, до 1991. године и распада Југославије. Кроз анализу заједничких улагања као специфичног облика економске сарадње између социјалистичке Југославије и капиталистичких Сједињених Америчких Држава, рад испитује њихов значај не само за билатералне односе две земље, већ и за шири оквир економских односа и економске

дипломатије у хладном рату. Посебна пажња посвећена је правном и институционалном оквиру заједничких улагања, деловању економске дипломатије, трансферу технологија, модернизацијским процесима, као и различитим модалитетима пословања који су произлазили из ове сарадње. Истраживање показује да су заједничка улагања представљала не само важан канал економског и технолошког продора америчког капитала у југословенски простор, већ и инструмент модернизације и трансформације југословенске привреде. Дисертација је стога значајна не само за разумевање југословенско-америчких односа, већ и за ширу историју хладног рата, будући да је Југославија била прва социјалистичка земља у којој је овакав вид сарадње реализован, чиме је њено искуство добило глобалну релевантност.

Основни циљ дисертације био је да, на основу разноврсне архивске грађе и релевантне литературе, расветли ток и динамику југословенско-америчких односа од 1967. до 1991. године, с посебним нагласком на улогу овог вида сарадње у оквиру економске дипломатије и хладноратовских односа. Пошто је у досадашњој историографији економска димензија односа између Југославије и САД остала маргинализована, циљ ове дисертације је био да тај недостатак надокнади и понуди свеобухватније разумевање билатералних односа. Кроз анализу заједничких улагања као инструмената трансфера капитала, технологија и знања, дисертацијом је показан њихов значај не само за модернизацију југословенске привреде и промене унутар друштва, већ и за позиционирање Југославије унутар глобалних економских и политичких токова.

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Емилија Цветковић је у раду поставила неколико хипотеза, користећи се релевантном теоријском и методолошком литературом из области савремене и економске историје и анализом архивске грађе, периодике и других извора. Пре свега, сматрала је да је институционална форма заједничких улагања у Југославији представљала компромис између социјалистичких идеолошких оквира и потребе земље да се укључи у међународно тржиште капитала. Такође, полазила је од претпоставке да су југословенско-америчка заједничка улагања била део шире хладноратовске тенденције успостављања сарадње између различитих политичких и економских система, при чему је квалитет билатералних односа између Југославије и САД представљао један од кључних услова за њихово

настајање. Најзад, полазила је и од хипотезе да су ова улагања била носиоци трансфера америчких технологија и знања, што је доприносило модернизацији југословенске привреде и друштвеним променама.

Сматрамо да је кандидаткиња у докторској дисертацији доказала да су хипотезе од којих је пошла у истраживању биле добро и прецизно дефинисане и да је успела да их кроз истраживање, анализе и закључке потврди. На тај начин, рад не само да потврђује полазне хипотезе, већ и доноси ново разумевање улоге заједничких улагања у југословенско-америчким односима, као и њиховог ширег значаја за историју хладног рата и процесе економске и друштвене трансформације у Југославији.

4. Кратак опис садржаја дисертације

Докторска дисертација Емилије Цветковић почиње **Предговором** (стр. I-X) у ком су описани предмет истраживања, коришћени извори и литература и методологија истраживања. Дат је и списак појмова који су коришћени у раду са кратким дефиницијама, као и образложење хронолошког оквира.

Увод (стр. 1-27) даје шири контекст истраживања, полазећи од политичких и економских токова у хладноратовским 1970-им и 1980-им годинама, као и од динамике југословенско-америчких односа у истраживаном периоду. Посебна пажња посвећена је значају трансфера технологија и месту заједничких улагања у оквиру хладног рата, при чему се Југославија разматра као специфичан мост између Истока и Запада.

Прво поглавље (стр. 28-99), под насловом „**Правила игре**“ – институционални оквири југословенско-америчких заједничких улагања, посвећено је анализи законских и институционалних оквира који су обликовали овај вид сарадње. Полазећи од првих закона из 1967. године, у поглављу се прати њихова еволуција кроз рестриктивна решења након Устава из 1974, све до процеса постепене либерализације током економске кризе 1980-их година. Овај преглед институционалних промена омогућава не само сагледавање динамике југословенско-америчких односа, већ и разумевање унутрашњих политичких и економских приоритета саме Југославије. Истовремено, анализирају се и промене у америчкој перцепцији Југославије као инвестиционе дестинације кроз администрације шест америчких председника, што даје ширу слику трансформације билатералних односа у хладноратовском контексту.

Друго поглавље (стр. 100-161), под насловом „Економска дипломатија у служби афирмисања заједничких улагања“, поставља концепт економске дипломатије као простор у оквиру којег су институционални оквири претварани у конкретне интеракције између различитих актера. Кроз хронолошко-тематски приступ, анализирају се сусрети и активности шефова држава, амбасадора и привредника, са циљем да се укаже на њихову улогу како у формулисању, тако и у реализацији заједничких улагања. У овом контексту, као најзначајнији примери истичу се деловање Ј. Б. Тита, Ричарда Никсона и Џимија Картера, амбасадора Богдана Црнобрње, Лоренса Силбермана и Лоренса Иглбергера, као и улоге различитих пословних људи у заједничким улагањима. Од посебног значаја је осветљавање делатности до сада у историографији готово непознате институције – Центра за југословенско-америчке студије са Флориде, чија анализа доприноси разумевању динамике југословенско-америчких односа и функционисања економске дипломатије.

Треће поглавље (стр. 162-242), под насловом „Студије случаја“, представља централни део дисертације и заснива се на анализи конкретних примера трансфера технологија. Након увода у коме је дат општи приказ 96 југословенско-америчких заједничких улагања у периоду 1967–1991, поглавље садржи три изузетно значајне студије случаја. Петрохемијски пројекти **Dau Kemikal** у Загребу и на Крку илуструју сложеност великих индустријских подухвата у стратешким секторима хемијске индустрије. **Ei-Hanivel** открива амбиције и ограничења у високотехнолошкој индустрији и пружа осврт на почетке производње компјутера у Југославији. **Mekdonalds**, као представник услужног сектора, показује неочекивано успешан модел трансфера кроз стандардизоване процедуре и обуку кадрова. Ове студије случаја омогућавају праћење различитих модалитета трансфера знања и технологија унутар различитих сектора, као и њихов утицај на модернизацију југословенске привреде.

На крају се налазе **Закључак** (стр. 243-248) у ком су сумирани резултати научног истраживања, **Списак извора и литературе** (стр. 249-270), **Списак скраћеница** (стр. 271-273) и **Прилози** (274-293) са комплетном листом југословенско-америчких заједничких улагања 1967-1991, карикатурама, фотографијама и рекламама, који додатно илуструју тему дисертације.

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Захваљујући избору теме, коришћењу разноврсних извора, литературе и теоријско-методолошког оквира, уз добро постављене хипотезе и циљеве рада, Емилија Цветковић је написала научно утемељену докторску дисертацију, која представља важан прилог изучавању економске историје и југословенско-америчких односа на примеру заједничких улагања од 1967. до 1991. године.

Њена дисертација је представља значајан научни допринос проучавању југословенско-америчких заједничких улагања захваљујући интердисциплинарном приступу који је омогућио свеобухватно анализирање економских, политичких и институционалних аспеката сарадње. Теоријски оквири *нове институционалне економије* и *пословне историје* омогућили су јој да анализира како институционални оквири и економска дипломатија утичу на реализацију заједничких улагања. Поред тога, применила је концепте трансфера технологија и теорију модернизације за праћење ефеката улагања на развој привреде и друштва.

Дисертација је потврдила хипотезе о значају заједничких улагања за билатералне односе, економску дипломатију и модернизацију Југославије, а истовремено је допринела историографији хладног рата и развоју пословне и економске историје у домаћем контексту. Праћење институционалних оквира, деловање различитих актера, као и студије случаја трансфера технологија показали су сложеност и противречности југословенског модела заједничких улагања и његов утицај на привредни развој и глобалну интеграцију Југославије.

Поред свега наведеног, уверени смо да ће резултати њених истраживања допринети даљем развоју економске историје у Србији, и утицати на јачање Департмана за економску историју и теорију Института економских наука, као и Центра за америчке студије Филозофског факултета.

6. Закључак

Упознавши се са текстом докторске дисертације Емилије Цветковић, Комисија је закључила да је дисертација урађена у складу са одобреном пријавом теме. Кандидаткиња је поставила јасне хипотезе, користила је одговарајуће методолошке приступе и анализирала је велики број извора, уз коришћење широког опсега литературе о овој теми.

Осим богате архивске грађе и периодике из српских, хрватских, словеначких и америчких архива и библиотека, коришћени су и усмени интервјуи и разноврсни извори попут фабричких новина и реклама. На основу приложених материјала и документације, Комисија је заузела став да је Емилија Цветковић урадила зрео и теоријски и методолошки утемељен оригиналан научни рад, који ће бити од великој значаја за научну заједницу у Србији и региону, али и на глобалном нивоу, и која ће проширити знања и попунити празнине у досадашњим истраживањима југословенско-америчких односа, историје заједничких улагања и економске историје. На основу свега наведеног, Комисија даје позитивну оцену докторске дисертације Емилије Цвековић **„Југословенско-амерички економски односи: заједничка улагања (*joint ventures*), 1967-1991.“** и констатује да су се стекли сви услови за њену усмену одбрану.

У Београду, 29. септембра 2025.

Комисија:

Проф. др Дубравка Стојановић
Редовна професорка
Филозофски факултет
Универзитет у Београду

Др Весна Алексић
Научна саветница
Институт за новију историју Србије

Др Милан Игрутиновић
Научни сарадник
Институт за европске студије

Др Немања Радоњић
доцент
Филозофски факултет
Универзитет у Београду

Др Марко Миљковић
Научни сарадник
Институт економских наука